

GEGEVENS OVER DE VESTIGING AAN DE KAAP DE GOEDE HOOP UIT DE GENERALE MISSIVEN

III, 1674-1685

In aflevering 2 van de zevende jaargang van dit tijdschrift, juni 1962, p. 95-105 en in aflevering 3 van de elfde jaargang, sept. 1966, p. 191-201 kon ik de voornaamste gegevens verschaffen, die uit de Generale Missiven, de rapporten, die Gouverneur-Generaal en Raden van Indië uitbrachten aangaande het aan hun zorgen toevertrouwde gebied, over de vestiging in Zuid-Afrika te putten zijn. Thans volgen die gegevens voor de in hoofde genoemde periode, waarbij ook nu geldt, dat om de redenen, die reeds in de inleiding tot de vorige bijdragen werden vermeld, het gebied aan de Kaap de Goede Hoop in die rapporten slechts een zeer kleine plaats inneemt. Naar verhouding tot het totaal aantal folios is die plaats zelfs nog wat kleiner geworden, ofschoon dat aantal voor de Kaap wel enigzins toenam. Veel daarvan geeft evenwel weinig nieuws, men vindt er vele verwijzingen, naar andere stukken, herhalingen, plichtplegingen en dergelijke, die hier niet behoeven te worden afgedrukt dan wel slechts verkort. Zestien nummers kunnen aan de reeds afgedrukte 22 worden toegevoegd. Twee daarvan zijn nog uit de zo lange ambtsperiode van den Gouverneur-Generaal Maetsuyker, zeven uit die van Van Goens, twee uit die van Speelman en vijf uit die van Camphuys, welke laatste hiermee evenwel nog niet is afgesloten.

Mr. Joan Maetsuyker

23. 13 febr. 1677; *bundel 1204*¹

(Van de Kaap werden ontvangen te Batavia —) 1028 kannen traan, belopende f.200, met noch 4 jonge levendige struysvogels, die voor Japan off elders zullen connen dienen.² Van Ceylon staat wederom een bodem met rijs na de Caab te werden gesonden, 'twelck inderdaat voor de Compe.³ lastigh en costelijk valt, te wenschen zijnde, dat gouvernement machtigh mochte werden hunselven te voeden.

Fol. 463^v-464^r

(De lasten bedroegen er f.121776.18, er dient bezuinigd te worden).

24. 24 nov. 1677; *bundel 1212*

(De Cronenburgh bracht 312 last rijst van Ceylon naar de Kaap, waar nu voor twee jaar voorraad daarvan is; Mr. Tobias Vlasvat wordt fiscaal aldaar). Verscheyde provisien, equipagegoederen etca. was men aan de Caap al weeder genootsaackt geweest uyt de cargasoenen voor India te lighten, omdat U Ed.^e het Caabse secours noch niet hadden bestelt.⁴

1. Hiermee is bedoeld het nummer, dat de betrokken bundel heeft in de Koloniale Afdeling van het Algemeen Rijksarchief in Den Haag.

2. Namelijk als geschenk voor aanzienlijke Aziaten.

3. De Compagnie.

4. Omdat men in Nederland nog geen speciaal voor de Kaap bedoelde groep behoeften van de algemene zending had afgescheiden.

Fol. 175^r

(Accoord met een Hottentottengroep.⁵)

Rijkloff van Goens

25. 21 dec. 1678; bundel 1220

Te wenschen zijnde, dat de — Caab gestelt was in een staat om sighselven te konnen voeden sonder van buyten sooveel provisiën en andere behoeften van nooden te hebben, dewijl het d'een off d'ander tijd wel soude connen gebeuren, dat het in ons vermogen niet en was den eysch van daer te voldoen ende waarom wij oocq het behertigen van den landbouw seer ernstigh hebben gerecommandeert.⁶

Fol. 85^v

26. 13 febr. 1679; bundel 1220

(Aan de Kaap is —) nnieuwe fort off casteel soo van buyten als binnen rondom volcomen in sijn wallen geslooten en in goede postuur van defentie, niet meer daaraan mancqueerende als eenige weynige woon- en packhuysen van binnen en het uytdiepen van de graghten van buyten. Tcooren en ander gewas beloofde oocq een goeden ougst, soo 't van de groote droogte en felle winden bevrijt mogte blijven, maar 't liet sigh aansien, dat de thuynvrugten al weder van de rispenlast⁷ te lijden soudén hebben.

Fol. 348^{r-v}

(In 1677 werd door Heren XVII vernomen, —) hoe die van de Caab hun verwondert hadden over de comste van de cloecke fluyt Croonenburgh aldaer met 312 lasten Bengaalse rijs over Ceylon en 100 Tutucorynse⁸ slaaven, daar sij volgens hun schrijven dat jaer nogh rijs nogh slaaven hadden geëyst en daarmede wel voor 3 jaaren voorsien waren, oocq geen plaats tot bergingh hadden weten uyt te vinden.⁹

Fol. 349^r

(Op het opontbod van die slaven naar Batavia antwoordden de Heren aan de Kaap echter, —) dat se dieselve tot den lantbouw niet alleen nodigh hadden, maer daerenboven nogh te rade geworden waeren jaerlijx met een hoecker of ander klein schepie besendingh om lijfeygenen nae

5. Het betrof hier de vredesbepalingen, die 25 juni 1677 met de onder Gonnema (Ngonnomoa) en Oedassoa staande Hottentottengroepen werden afgesproken; ze zijn afgedrukt in *Corpus Diplomaticum Neerlandico-Indicum*, dl. III, p. 58-59, onder nr. CCCLXXXIV. Men vergelijkte verder Resolusies van die Politieke Raad, II, p. 190-191.

6. Vgl. Resolusie II, register i.v. Landbou.

7. Rupsenplaag.

8. Tuticorin, plaats aan de zgn. kust van Madura aan de oostzijde van de zuidkust van India, tegenover Ceylon. De V.O.C. had er een vestiging, waar ze o.a. in jaren van hongersnood slaven inkocht.

9. In Resolusies II, p. 226, 21 jan. 1678, wordt slechts vermeld, dat een last rijst uit dit schip "soodanigh verdorven" was, "dat se voor de verckens alhier onsmakelijck was". Men moest ze dus wegwerpen.

Madagascar te doen.¹⁰ — (terwijl ze in '78 weer 300 last rijst van Batavia en een fluitlading uit Ceylon aanvroegen.)

Fol. 349^v

27. 11 dec. 1679; *bundel 1230*

(Alle schepen werden aan de Kaap behoorlijk van verversingen voorzien; gering resultaat bij de opkoop van slaven op Madagascar; voorstel, dat wegens het veel afsterven gedurende lange reizen —) de genegotieerde lijffeygenen op gemelte Madagascar van daar soo spoedigh als mogelijk waare, naar Cabo de Boa Esperance condon worden overgebracht om in een klimaat, met dat van haare geboorte niet veel verschillende, te degen ververscht en, de siecken tot gesontheit herstelt zijnde, ons met de vadelantsche schepen successive toegebragt te worden, te weten bij maetige partijen.¹¹

Fol. 541^{r-v}

(Rijst van Ceylon naar de Kaap te brengen, —) nadien de felle en harde winden het coorngewasch aldaar terneder slaan en alsoo verhinderen, dat het rijp wort en den lantman de vruchten van zijnen arbeyt laat sien, maar de wijngaart offte het maeken van wijn, brandewijn en azijn schijnt de coloniërs beter succes en meerder voordeel te beloven, indien se vertiert condon werden, daar wij de minste swarigheyt in maeken, als het maar niet en comt te haperen aan de deucht. U Ed. niet onbekent zijnde, dat India¹² een grooten quantiteyt van dien drancq slijten en consumeren can.

Fol. 541^v—542^r

(Blom¹³ inspecteerde de Kaap goed.)

28. 13 maart 1680; *bundel 1231*

Het lighen van verscheyde provisiën en behoeften uyt de cargasoenen voor India, alsmede van ambagtslieden en andere persoonen van de passerende schepen successive aan de Caap wenschen wij wel, dat door U Ed.^e goede voorsorge na desen wat mogte werden gemesnagineert,¹⁴ omdat het voor den grooten ommeslagh alhier daar selden ruym mede om comt en altoos in de Indische quartieren gebreck door wert geleden; insonderheyt van de ambagtslieden ende de provisiën worden ordinair

-
10. Uit Resolusies II, p. 231, 2 maart 1678, blijkt, dat er toen een rijstekort was, maar dat men er "overcropt" was met "veel slaven".
 11. Dit heeft betrekking op slaven, die op Madagascar werden opgekocht ten behoeve van de goudmijnen, die de V.O.C. ter Westkust van Sumatra exploiteerde. Van een bezending slaven, die rechtstreeks van Madagascar derwaarts was gezonden, was een groot gedeelte gestorven.
 12. Waarmee hier het gehele handelsgebied van de V.O.C. in Azië wordt bedoeld.
 13. De op uitreis zijnde raad van Indië Dirck Blom trad van 20 april tot 22 mei 1679 als commissaris aan de Kaap op. In A. J. Böeseken, *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap 1657-1700* wordt hij vermeld op p. 90 (Verdediging), 105-106 (Economisch Beleid) en 123 (Regeering, enz.), waar hij op bezuiniging in het personeel aandringt. Dat zal wel de reden zijn, waarom juist zijn inspectie te Batavia geroemd werd.
 14. Verminderd, er op bezuinigd.

de beste uytgesoght, al souden daarom veele vaten verleght en grooten arbeyt om gedaan werden.

Fol. 1247^v

29. 13 oct. 1680; *bundel 1241*

De wijn¹⁵ wert gerekent tot 80 rds. de legger, deselve is wel van redelijk smaeck, voor nementlijk 't jongst gesondene aam pr. Silversteyn, maer van een quade operatie¹⁶ en daarom niet seer gewilt, evenwel hebben de twee leggers in dese schaarse tijden nog al tesamen gereendeert 210 en 179 rds., dat zij anders op ver nae niet gegolden souden hebben.

Fol. 100^{r-v}

30. 29 nov. 1680; *bundel 1241*

Wij kunnen niet nalaten U Edeles te notificeren, dat het seer qualijk komt, die van de Caap doorgaans uyt de carguasoenen der herwaarts komende vaderlandse schepen genoodsaekt zijn telkens soovele provisiën en goederen te ligten.

Fol. 175^r

(De andere vestigingen komen daardoor allerlei noodzakelijks te missen.) Oversulx wij versoeken, dat het van U Edele behagen mogte zijn de Caap doorgaans aparte van alle haar benodightheden te provideren.

Fol. 175^v

(De gouverneur moet daartoe een eis opmaken.)

31. 29 april 1681; *bundel 1242*

(Bax' weduwe¹⁷ moest de begrafeniskosten van haar man betalen, terwijl Hackius¹⁸ voor rekening der V.O.C. werd begraven; Van der Stel verwacht veel van de wijnteelt; zuivere traan en Kaapse wijnen komen te Batavia te pas; Van der Stel meent, —) dat de brandewijn en asijnen in deugd de Francen geensindts sullen behoeven te wijcken en dat de wijnen, wel toegesteld¹⁹ en in agt genomen wesende, immers de beste of die sij daar noemen de steendruyff²⁰ meer naa Rinse als France wijn soude trecken.²¹

Fol. 415^r

(Een partij wijn van de tuin Rustenburg zal als proef naar patria gaan; te Batavia vond men de smaak als die van Franse wijn; ze bracht

15. Die van de Kaap te Batavia was ontvangen.

16. Uitwerking; men vond de wijn te koppig!

17. Gouverneur Joan Bax overleed aan de Kaap op 29 juni 1678; Resolusies II, p. 255, geeft op die datum slechts enige merkwaardige mededelingen over het aanmaken van rouwmantels van door de mot aangevreten stof; men zou ze bij voorkomende gelegenheden nog met voordeel kunnen verhuren!

18. Commandeur Pieter Hackius overleed aan de Kaap op 1 dec. 1671.

19. Toebereid.

20. De steendruif is een ronde, witte druif, uit Frankrijk afkomstig en later door betere soorten vervangen.

21. Meer op Rijn- dan op Franse wijn zou gelijken.

61 rsd. het aam op tegen de Franse 75; goede verkoop is verzekerd, als men de wijn maar zuiver levert.) Men deselve hier nae 't gebruyk in vrolijke tijden des anderen daags van geen quaede operatie bevondt.

Fol. 416^r

(Van der Stel vindt hem zeer gezond; hij vroeg —) vermits het secreet om de Caapse wijnen soodanigh te accomoderen alleen onder hem berustte,²² sonderdat ijmant anders daarvan kennisse hadde, of hij hetselve vooreerst nog secreteren en alleen voor de Compagnie bewaren ofwel onder de Caapse ingesetenen, haar met den bouw van de wijnstock en 't maeken van de wijn bemoeyende, gemeen maeken mogte.

Fol. 416^v

(Dit laatste is toegestaan.) De kruytkelder int nieuwe casteel door sijn onmatige vogtigheyt telkens het kruyt dede bederven.

Fol. 418^r

(Waarom men het telkens moet verwisselen tegen vers buskruit uit de schepen; voorstel slaven uit Madagascar, bestemd voor Sumatra's Westkust —) zoo spoedigh, als geschieden konde, naar de Cabo wierden overgebracht om onder dat klimaat, niet veel van 't hare verschillende, terdegen ververst en, de siecken weder tot gezondheyt herstelt zijnde, met matighe parthye per de vaderlandsche scheepen herwaarts gestiert te werden, hoedanigh zij in de ruymte het meeste gemak vinden en naar alle appantie te beter gedisponeert over komen souden.

Fol. 420^{r-v}

(Dus hen niet rechtstreeks met een klein jacht over te zenden, wat veel sterfgevallen meebrengt; het zout van de Kaap bevalt maar matig te Batavia.)

Cornelis Speelman

32. 19 maart 1683; *bundel 1269*

(Hulp aan de Kaap aan het Engelse schip Joanna bewezen,²³ bij welks scheepsramp 72 000 £ sterling zou verloren zijn gegaan, waaruit men opmaakt, dat de Engelsen vooral dure zijde en zijdestoffen inkopen, want voor zoveel geld zou meer goedkope textiel verkrijgbaar zijn dan hun schepen kunnen laden, men is benieuwd, of Heren XVII teruggave van het na hun vertrek van de Kaap daar aangespoelde, w.o. 9344 Spaanse realen, zullen gelasten, —) want boven dat het allenthalve²⁴ verlaten goet is, soo meenen wij niet gedisputeert te kunnen werden Comps. eygendom van de Afrikaanse stranden tot soo verre en nog verder en bijgevolge, dat de Compe. geligitimeert²⁵ is te jouysseren²⁶ ten minsten van een strantregt, in onse Nederlanden ooder de souverainiteyt van de Staten

22. Men zie hiervoor A. J. Böeseken, *Simon van der Stel en sy Kinders*, p. 85.

23. Vgl. Resolusies III, register in voce Joanna.

24. Geheel en al, totaal.

25. Gerechtigd.

26. Genieten.

Generael en de Staten van de particuliere Provintiën, aan zee gelegen, gebruyckelijck.

Fol. 583^r

33. *31 dec. 1683; bundel 1271*

(De 100 militairen, die extra aan de Kaap waren wegens "duystere wolcken in Europa"^{26a} zijn nu naar Batavia doorgezonden op last van Heren XVII, ook f.30 000 uit de "overvloedige voorraat der cassa" en 211 halve aam traan.) Met het korengewas was 't aldaar weder niet geslaagt, als wel te wenschen ware, sijnde 't gesay eerst door een ongehoorde soort van luysen soodanigh vernielt, dat het scheen, den landman sijn zaykoorn daarvan niet weder soude hebben kunnen inoegsten, tgeene egter nogh door een tijdigen gevallen regen soo verre was herstelt, dat er nogh 2155 mudden diverse granen ingewonnen waren, 't geene haer al weder in verlegentheyt soude hebben gebragt, indien se niet, boven de 41½ lasten rijst pr. Baren voorleden jaere van Mallabaar bekomen, nogh met een quantiteyt van 140 lasten op 13 april deses jaars per de Civetkat van Ceylon geprovideert waren geworden, waarmede het nogh van die tijt aff voor een geheel jaar meynde te sullen kunnen strecken.

Fol. 309^{r-v}

(Met de Baarn is nog 90 last rijst gezonden; de wijnteelt neemt toe —) met soodanigen verbeteringe, dat se dit jaar daarvan geen azijn behoeven te maken, nog herwaarts eenige oversendinghe te doen, maar daar ter plaatse dat wel gewilde nat selfs wel hadden weten te vertieren en te consumeren. Dogh van soodanigen deught en qualiteyt hebben wij de drie kelders rosewater, ons voorleden jaar tot een proefje toegesonden, niet gevonden, deselve bestaande uyt 15 flessen.

Fol. 310^{r-v}

(Het is van veel slechtere qualiteit dan het Perzische; vermoedelijk zal de Kaap nog niet spoedig zichzelf en de schepen van levensmiddelen kunnen voorzien; twee leeuwen van daar zijn voor Radja Singa naar Ceylon gezonden.²⁷

Joannes Camphuys

34. *19 febr. 1684; bundel 1271*

(De Kaap is thans voldoende voor een jaar van alles voorzien; de traan van daar was in slechte tonnen verzonden; ze wordt nu gebruikt voor harpuis en "lamplight".)

26a. Begin 1683 waren de Engelsens uit Bantam gezet, waar de V.O.C. den Koning had geholpen in de strijd tegen zijn vader, die vroeger afstand van de troon had gedaan, maar daarna getracht had die weer te beklimmen. De zoon gelastte, op verzoek van de V.O.C. na zijn overwinning alle Europeanen te vertrekken, de Nederlanders uitgezonderd. De Hoge Regering te Batavia vreesde daarom voor Engelse représaillemaatregelen tegen haar.

27. Men meende den Keizer van Kandi, wiens naam Singa Leeuw betekent, met dit geschenk een groot genoegen te doen. Het succes viel echter tegen, daar de leeuwen niet aan 's Vorsten bevel te kraaien als hanen, gehoor wilden geven!

35. 31 mei 1684; bundel 1282

(De Vrijheid kwam 3 maart van de Kaap; gegevens over het retour-schip Europa²⁸ het graangewas staat er thans goed voor.)

36. 30 nov. 1684; bundel 1283

(Het tweede deel van de retourvloot vertrok 21 juni van de Kaap; de Burgt van Leyden redde zich 19 mei bij Anjouan²⁹; schade door verschillende schepen door stormen ondervonden; op de Baarn³⁰ —) alle het volck op 4 à 5 personen na ongetwijffelt door de scherphuyt des wints met blintheuyt geslagen wierd.

Fol. 173^v

(Schade aan de vervoerde rijst en textiel; rijke graanoogst aan de Kaap, nl. 4274 mud tarwe, 296 rogge, 454 gerst; deels werd dit voor het garnizoen ingekocht; 16 oct. werd de Crijgsmā derwaarts gezonden met cargo van f.17 073; de retourschepen brengen er bovendien voor f.7684; men moet er —) de culture der granen te meer aanmoedigen en voor die van de wijnen prefereren, daarvan hier in India weynigh sleet kan verhoopt werden om desselfs onsmakelijckheuyt, ongesontheuyt en koppigheuyt, —

Fol. 174^v

(terwijl het zenden van graan naar de Kaap beter voor iets anders te benutten scheepsruimte vereist; men ontving van daar te Batavia 196 halve aam traan à f.10 het halve aam, wat ook door de leccage te duur uitkomt, waarom niets meer wordt geëist; de naar Frankrijk varende St. François verbleef er van 11 tot 18 april; in januariē passeerden er twee Engelse schepen met slaven van Madagascar op weg naar Barbados; dat zou de Compagnie ook van de Kaap uit kunnen ondernemen, te meer omdat —) de slaven op Mallabaar, in Bengale en Arraken niet meer te bekomen en dat die van Macassar en daaromtrent seer dangereus in dese republike zijn — (en) — de besendingen van de Caab over Madagascar met slaven na Sumatras Westcūst t'eenemaal over stuur lopen.

Fol. 176^r

(Toelichting op het voorstel de slaven van Madagascar eerst naar de Kaap te zenden:) Soo een groot getal, als er om 't goet maken der reyse in de schepen moet gelogeert en overgebracht werden, niet toelaat, dat zij langer op zee blijven als een maant of 6 weken, indien men se niet wil laten versticken, maar gesondt overbrengen, kunnende dienvolgende deselve, van daar aan de Caab gebracht zijnde, seer mooy verfrisschen, een partye daarvan tot den lantbouw, daartoe se de burgers seer noot-sakel. requireren, aan de Caab verblijven, een ander gedeelte na Mauritius ende 't meeste gros met de voorbijpasseerende schepen na Batavia bij

28. Vgl. Resolusies III, p. 73-74.

29. Dit schip bleef wegens de even later genoemde stormen enige maanden bij Anjouan om een beter seizoen aan de Kaap af te wachten; vgl. Resolusies III, p. 88.

30. De Baarn, ook wel Baren geschreven, was een fluitscheepje, dat o.a. gebruikt werd voor de vaart tussen Batavia en de Kaap en van daar naar Mauritius.

gedeeltens gezonden ende onderwegen almede tot scheepsdiensten geoëffent werden, daartoe die natie sigh zeer wel schicken wil en goede matrosen maackt.

Fol. 176^v—177^r

Op deze wijze met een schip wel 2 of 3 malen in een jaar die togt heen en weer gedaan ende sulcx een goede mesnagie in 't employ van schepen, desen aangaende, betragt zoude kunnen werden.

Fol. 177^r

(Dan kan ook gemakkelijk graan naar de Kaap gezonden worden, mocht dat nog nodig zijn.)

37. 12 febr. 1685; *bundel 1283*

(Scheepsbeweging aan de Kaap.)

Sijnde 't Duyffje nog eyndelijck teregt gekomen met één doode, dogh daar waren daarvan 9 persoonen aan Serra Leonis ende St. Thome weg-gelooopen. Veele siecken, dogh weynigh dooden hebben alle de scheepen daar³¹ aangebragt.

Fol. 364^v

(Ryckloff van Goens jr. kwam 6 oct. ziek aan de Kaap en kon niet naar Batavia doorreizen; levensmiddelen werden er uit de schepen uit patria gelicht, daarentegen 64 halve amen treen weer ingeladen, die —) f.2.16.4³² duurder is als voormaals, doe men se van de borgers kogte, waaruyt wij kunnen sien, dat 's Compagnies voordeel betragt is met de procure van dien de vrijburgers af te nemen om 't weynig, dat sijlieden der op wonnen ende aan deselve tot haerlieder ende 's Comps. voordeel wel konden gelaeten sijn, tenwaere men deselve met eenige oneygentlijke onkosten beswaerde, 'twelcke dan onbehoorlijck soude sijn.³³

Fol. 365^v

(Het graan te velde lijdt door de "luysen".)

38. 11 dec. 1685; *bundel 1297*

(In de retourschepen is voor f.17 867 voor de Kaap geladen, vnl. textiel; de commissaris Van Reede was 11 juni nog niet van daar vertrokken.) Belangende de cours van 't gout- en silvergelt, waeromtrent de tappers en pacgters grote schacherijen plegen, hebben wij op haer³⁴ versoeck derwaerts geschreven, hoedanigh alle spetiën hier ter stede uytgegeven werden, 'tgene seer weynigh van den vaderlantschen cours verschilt.

Fol. 212^v

In de Caabse copermijnen³⁵ kunnen wij alsnoch niet sien, dat yets nootsaecklijcx voor India steeckt, soolang wij in Japan ons geries kunnen

31. Aan de Kaap.

32. D.i. 2 gulden, 16 stuivers en 4 penningen.

33. Duidelijck is deze passage niet, wellicht is het woord niet voor betragt uitgevallen.

34. Bedoeld zijn hier Gouverneur en Raad aan de Kaap.

35. Vgl. Resolusies III, p. 94, 28 nov. 1684.

krijgen, dat meer geven dan India verthieren kan, andersints, als er op de Caab sleet van kleden konden gemaekt werden³⁶ om het koper daer-voor van d'inlanderen geraffineert in te kopen gelijk in Japan, soude het van aensien veranderen om dan liever coebangs³⁷ uyt Japan te voeren. Doch voor't vaderland soude het koper mogelijk niet te onpas komen, maer de Caab dan ligt meerder aenstoot leyden en swaerder guarnizoen vereyschen.³⁸

Medegedeeld door Prof. dr. W. Ph. Coolhaas.

36. Verkoop van textiel aan de naturellen bevorderd kon worden.

37. Japanse gouden munten, die de V.O.C. met winst in Bengalen kon verkopen.

38. Mocht de Kaap economisch van meer waarde worden, dan werd de kans groter, dat andere Europeanen een poging zouden doen die te bezetten en dat bracht de kosten van een sterker garnizoen mee. Dit is een argument, dat bij de beoordeling van de V.O.C. politiek in Zuid-Afrika in acht dient te worden genomen.